

BIA-P.2.3.1/2-30

สันโดษไม่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนา

[ชุดลอยปทุม อันดัม ๓๐]

พุทธทาสภิกขุ

อุทิศนา

ลอยธรรมะมาลัย	ลงสู่โลกอันเบียดบีบ
แผ่ธรรมะรังษี	ตามพระพุทธรูปประสงค์ ฯ
มันหมายจะเสริมศาสน์	สถาปนโลกให้อยู่ยง
ปลอดภัยพินาศ, คง	เป็นโลกศุขสถาพร ฯ
หากแล้งพระธรรมญาณ	อันธพาลกลีบร
จะครองโลกเป็นอากร	ให้เลวลุสเตรัจฉาน ฯ
จะทุกข์ทนทงคณวัน	พิฆาตกันบมีประมาณ
ด้วยเหตุอหังการ	เข้าครองโลกวิโยคธรรม ฯ
บรรษัทพระพุทธองค์	จึงประสงค์ประกอบกรรม
ตามแนวพระธรรมนำ	ให้โลกผองผ่องพันภัย ฯ
เผยแผ่พระธรรมทาน	ให้ไพศาลพิชิตชัย
แปดหมื่นสี่พันนัย	อุทิศทวทงปถพี ฯ

พ.ท.

๒๕๒๓

สันโดษไม่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนา

[ชุดลอยปทุม อันดับ ๓๐]

คำบรรยายของ

ท่านพุทธทาสภิกขุ

ณ ลานหินโค้ง สวนโมกขพลาราม ไชยา

เมื่อ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๒๕

ศรัทธาบริจาคนของ

ผู้มาเยี่ยมสวนโมกข์แต่ละปี

พิมพ์ครั้งที่ ๑ : ๕,๐๐๐ ฉบับ

๓๐ ธันวาคม ๒๕๒๕

ฉบับที่ระลึก ๕๐ ปีสวนโมกข์

ยึดมั่นมั่นกัดแน่น

ชอบยึดมั่น ระวังมั่น จะกัดเอา
เพราะความเขลา ยึดมั่น มีตัณหา
อุปาทาน กอตรัด มัดวิญญูณณ์
อยู่ติด ก็เป็นบ้า มาทันที
ยึดสิ่งใด สิ่งนั้น แหละมั่นกัด
กิน, กาม, เกียรติ สารพัด กลั หรือ ศรี
หรือแม่บุตร ภรรยา และสามี
ความชั่วดี บุญหรือบาป จงทราบกัน
แม้สุข ท้อร้อย อยู่กับใจ
ชั้นท้อร้อย แน่หนึ่งไป, ถ้ายึดมั่น
จะกลายเป็น ยักขา ขึ้นมาปล้น
แล้วหาหน้ กัดเอา อย่าเขลาเอ๋ยฯ

พุทธทาส อินทปัญโญ

อนิเมทาฮา

การพิมพ์หนังสือ ชลธรรมะ อันเป็นธรรมบท ในสมัย
ที่โลกกำลังขาดแคลนธรรมะอย่างยิ่ง เช่นนี้ เว้นสิ่งนี้ มิ
เหตุผล และควรแก่การอ่าน อนิเมทาฮา, สิ่ง ที่ ควร อ่าน อนิเมทาฮา.

คำว่า "ธรรม" เมื่อแปลได้ย่อ มีความหมาย มาก
มาย นานาประการ, แต่ประการที่สำคัญที่สุดนั้น ธรรมะ
คือ หน้าที่ ที่ มนุษย์ จะต้อง ปฏิบัติ ให้ ถูกต้อง ตาม กฎ
ของ ธรรมชาติ ทุก ชั้น ทุก ตอน แห่ง จักรวาล ของ เขา,
เพื่อ ความ มี ชีวิต อยู่ อย่าง ผาสุก นับ โดย ส่วนตัว และ
ส่วนรวม, หรือ ทั้ง โลก.

โลก ขาด แคลน ธรรมะ เพราะ ไม่ รู้จัก สิ่ง นี้ เลย ก
ว่า ธรรมะ อย่าง ถูกต้อง ดัง ที่ กล่าว แล้ว เพราะ คือ กฎ
แห่ง โลก ใน ดิน ใน นรก หรือ ด้น เกิด จาก การ ประ พาศ
ผิด ธรรมะ นั้น เอง. สิ่ง ที่ สำคัญ คือ การ มี ความ เข้าใจ
ใน ธรรมะ อย่าง ที่ กล่าว แล้ว และ ใคร จะ ได้ มา โดย การ
ที่ ไม่ ปฏิบัติ เป็น ที่ ควร ปฏิบัติ นับ เมื่อ ทั้ง ตัว. มนุษย์ ที่ ไม่ ปฏิบัติ
สิ่ง นี้ เลย คือ คน ที่ เห็น ผิด ว่า ไม่ ต้อง มี ธรรมะ อะไร ใน นี้
สัก แล้ว; ขอ แต่ ให้ มี หนังสือ สอน การ ปฏิบัติ ให้ ได้ มี ที่ อยู่
ตลอด เวลา เป็น หนังสือ. เขา เห็น ว่า หน้าที่ ของ เขา มี อยู่
เพียง แต่ เขา หนังสือ สอน ความ ต้อง การ ปฏิบัติ ให้ ได้ มี ที่ อยู่.

โลกสอนใหญ่ กำลังตกอยู่ในสภาพเช่นนี้ สิ่ง

การรู้จักธรรม คือการรู้ตัวอะไรเป็นอะไรอย่างถูกต้อง คน
ไม่หลงใหลในสิ่งใด แม้ในความเป็นจริงด้วย ที่คิดสิ่งถูกต้อง
กับสิ่งที่ผิด อย่างชัดแจ้ง. เมื่อใดจะเป็นความสุขชนิดไหน ย่อม
มีเงื่อนไขที่แท้แห่งความหลงใหล สำหรับผู้ที่รู้ธรรมอย่างแท้-
จริง. ความเห็นแก่ตัว ย่อมเกิดไม่ได้เพราะเหตุนี้. ความรัก
เพื่อนมนุษย์ต้องยอม มีได้โดยง่าย แม้ว่าจะมีความเหลือใจ
ที่แท้สูง กว่ากัน หากมีสักเพียงไร. ผู้ประพฤตธรรม ย่อม
รู้สิ่งที่เป็นสุข เมื่อรู้สิ่งกว่า แทนได้ประพฤตธรรม หรือเมื่อใดที่
หน้าที่ของมนุษย์ อย่างถูกต้อง. ความโกรธแค้นใจ ใน
ข้อนี้ หน้าที่ผู้รู้เป็นสุข. ไม่หลงใหลความสุขอันเป็นมายา
คือ สุขเวทนา กับเพื่อนฝูง คือ ๓ ขุ ลมก ล้น ภาย และ
จิตใจที่เป็นทุกข์ของใจจากเวลานั้น เสียแล้ว.

ธรรมะ ย่อมให้เรารู้จักสิ่งที่ผิด อย่างถูกต้อง รู้จักสิ่งที่
โปรดคือสิ่งที่ และสิ่งอื่นอย่างถูกต้อง, มีหน้าที่ที่ทราบ
ทรัพย์สมบัติ ได้ประโยชน์สิ่งใดสิ่งหนึ่ง มีทรัพย์สิน ภาย อย่าง
ถูกต้อง คือเป็นไม่เพื่อ สันติสุขส่วนตัว และ สันติภาพ
ของสังคม โดยส่วนตัวแล้ว, ไม่สับสนกับทุกทุกสิ่งใน
ใจ แม้แก่สัตว์เดรัจฉาน และบุคคลชาติต่างต่าง, เป็น
คนดีโดยโลก หรือหนักแน่นด้วย แม้แต่ตนเองแล้ว. คือ
ที่ไร้ยถา ภาย, ใจซื่อสัตย์, หรือ ย่อมเป็นคนดี ย่อมมี
แต่ผู้ประพฤตธรรม. ข้อนี้ หมายถึง ความว่า ธรรมะไม่มีสิ่ง
หรือมีทุกทุกชนิดนี้, มีแต่ สวรรค์ มีตั้งแต่ วิมานที่
ประพฤตธรรม เมื่อนั้นมีที่เดียว.

เขา มี ๓ หู ๑ มูก ๑ ลิ้น ๑ มด ๑ โสฬส ๑ นรก ๑ พิศาล ๑ เพื่อให้
 รู้จักสิ่งทั้งปวง อย่าง ถูกต้องตามที่มันเป็นจริง เพื่อมีชื่อเสียงอยู่ดี
 อย่างสงบสุข มีชื่อ มี ๓ หู ๑ มูก ๑ ลิ้น ๑ มด ๑ โสฬส ๑ นรก ๑ พิศาล ๑
 คือ ๑ นี้เขาตกเป็นทาสของนาคสี คนในหัวไม้ทั้งนี้ ในโลกนี้
 เป็นกษัตริย์ โดยมากในโลกนี้คือคนหัวไม้ ซึ่งกำลังขาด ขวามะ.
 เขามองข้ามโลกนอกตัวเขาไม่ได้ ก็จริง แต่เขาสามารถควบคุม
 ๓ หู ๑ มูก ๑ ลิ้น ๑ มด ๑ โสฬส ๑ นรก ๑ พิศาล ๑ แต่ในลักษณะนี้
จะไม่เป็นพระเจ้าเป็นราชย์แก่เขาได้ โดยอาศัยขวามะ นั่นเอง. ที่
 คนในโลก ทำได้เช่นนั้น โลกนี้ ก็เป็น โลกที่สงบสุข อยู่
 สบาย หรือเป็น โลกของ พระศรีอารยเมธาจารย์ ซึ่งมากันที่
 ๑๐๐๐ เพราะเป็นโลก ที่ อ้อม อ้อม ไร่ ด้อย ขวามะ.

ท้องใจ ของ โลก นี้คือคนหัวไม้ มีอยู่ทั่วทุกหนทุกแห่ง
 คือเดินไปทุกหนทุกแห่ง ขวามะช่วยกันดูคนได้เดินไปตาม
 ท้องใจ ย่อมเป็นกุศลคนในใจนั้นสงบ และสุขสบาย. ขวามะ
 การคิดการพินิจนั้นคือ ขวามะ ๑ นี้เลยแพร่ ๑ ลงสู่หัวไม้
 โยชน เต็ม ทมควมขบระสังค คับแก่ผู้ที่มีชื่อเสียงแล้ว และ
 ผู้ที่ยัง มีชื่อเสียงอยู่ โดยถูกแบ่งทุกมุมเกิด. ข้าพเจ้าขออหุ-
 โยจนา นรกนี้ที่ ๑ ด้อย เป็น ๑๐๐๐ ปี.

พุทธทาส อินทปัญโญ

โลกพหุลาภาม, โสฬส

สันโดษไม่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนา*

ท่านสาธุชน ผู้มีความสนใจในธรรมทั้งหลาย,

การบรรยายประจำวันเสาร์ แห่งภาคอาสาฬหบูชา เป็นครั้งที่ ๔ ในวันนี้ อาตมาก็ยังคงกล่าวเรื่อง **หลักพระศาสนาที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่** ต่อไปตามเดิม; แต่มีหัวข้อเฉพาะในวันนี้ว่า **สันโดษไม่เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนา**.

มีหลักธรรมหลายข้อที่ยังเข้าใจผิดกันอยู่.

ขอทบทวนความเข้าใจอีกครั้งหนึ่งว่า **มีหลักธรรมะหลายข้อที่เรากำลังเห็นขัดแย้งกันอยู่** คืออธิบายต่างกันบ้าง ถู้อาความหมายต่างกันบ้าง, แล้วก็เกิดการกระทบกระทั่ง หรือขัดแย้งต่อกัน ซึ่งไม่เป็นผลดีเลย.

---

* ธรรมบรรยายครั้งที่ ๔ ภาคอาสาฬหบูชา หลักพระศาสนาที่ยังเข้าใจกันผิดอยู่ ที่ลานหินโค้ง, สวนโมกข์ ๒๔ กรกฎาคม ๒๕๒๔

ตัวอย่าง ที่แล้วมา เช่นเรื่องจิตว่าง บางคนก็ว่า
จิตว่างเป็นสิ่งที่มีไม่ได้ก็มี, หรือเป็นสิ่งที่บ้าบอ ไซ้ประโยชน์
อะไรไม่ได้ ให้โทษไปเสียก็มี.

เรื่องสันโดษ นี้ก็เคยถึงกับมีการห้ามไม่ให้พระเทศน์,
ไม่ให้พระสั่งสอนประชาชน โดยรัฐบาลยุคหนึ่ง โดยถือว่า
เป็นสิ่งที่ทำให้คนไม่ก้าวหน้า และ ความเห็นของบางคน
ว่าไม่ควรสอนปรมาตถธรรม คือธรรมะชั้นสูงแก่คนทั่วไป
เพราะว่าไม่มีประโยชน์ จะทำให้เขาไม่ทะเยอทะยานทำ
กิจการงานให้ใหญ่โตไพศาลออกไป ดังนี้ เป็นต้น ; มีอยู่
หลายหัวข้อด้วยกัน ซึ่งเราจะได้นำเอามาวินิจฉัยกันทีละข้อ
กว่าจะหมดสิ้นปัญหาเหล่านี้.

การที่มี ความเข้าใจผิดขัดแย้งกันอยู่อย่างนี้ โดย
หลักธรรมะในพระพุทธศาสนา และเป็น พระพุทธภาษิต
โดยตรงอย่างนี้ มีโทษ ไม่มีคุณ, มีแต่โทษ.

มีโทษข้อแรก ก็คือ ทำให้เราทะเลาะกันเอง ;
แบ่งกันเป็นพวก ๆ แล้วก็ทะเลาะกันเอง. ที่เป็นบุคคลต่อ
บุคคลก็ทะเลาะกันถึงกับชกต่อยกันก็มี, ที่เป็นพระเป็นเณร
ก็มี, มันน่าหัวถึงขนาดนั้น ; ไม่มีเรื่องอะไรที่จะทะเลาะ

ชกต่อยกันแล้ว กลายเป็นมา มีเรื่องอธิบายธรรมะไม่เหมือนกัน, เถียงกันว่าอย่างนั้นผิด ว่าอย่างนั้นถูก.

นี่เป็นสิ่งที่ผิดแล้วจริง ไม่ต้องสมมติเอามาหลอกท่านทั้งหลาย; อกตมาก็เคยผ่านมาแล้ว. นี่เรียกว่ามันเป็นโทษ ทำให้เราได้ทะเลาะกัน.

และก็ยังมิโทษ ข้อที่สอง คือทำให้เราไม่ได้รับผลจากธรรมะข้อนี้; ในพระพุทธศาสนามีธรรมะ ก็เพื่อจะได้รับผลเป็นความดับทุกข์ เป็นความสงบสุข; แต่มากลายเป็นเรื่องทะเลาะวิวาทกัน ทำให้ไม่ได้รับผลจากพระศาสนา, แล้วเราก็ไม่สามารถสืบอายุพระศาสนาของเราได้ เพราะมีวแต่ทะเลาะขัดแย้งกันเรื่องความหมายของธรรมะนั้น ๆ. คนต่างศาสนาเขาก็จะหัวเราะเยาะ ว่าคนเหล่านี้ทะเลาะกันด้วยเรื่องศาสนาของตนเอง.

นี่มันมีโทษ มีเหตุผลที่เราควรจะทำจัดสิ่งเลวร้าย เช่นนี้ให้หมดไป; อย่าให้เหลืออยู่เป็นโทษแก่เราเลย จึงขอร้องให้ท่านทั้งหลายสนใจฟังให้ดี. นักเรียนทั้งหลายก็ควรสนใจเรื่องนี้; แม้ในฐานะเป็นเรื่องของภาษาเรียนภาษาก็ยังได้. เช่นคำว่า สันโดษ นี่มันคืออะไร?

ในวันนั้น จะทำความเข้าใจเรื่องสั้น โดษที่ยังเข้าใจผิดกัน
อยู่.

เรื่องสั้น โดษยังเป็นเรื่องเข้าใจผิดกันอยู่.

ครั้งหนึ่ง อาตมาไปแสดงปาฐกถาที่กรุงเทพฯ ใน
ระยะที่เขาห้ามสอนเรื่องสั้น โดษนั้นแหละ ห้ามในนาม
รัฐบาล ขอให้คณะสงฆ์หยุดสอนเรื่องสั้น โดษ, อาตมาก็ได้
พูดถึงเรื่องนี้ ในฐานะที่ไม่ถูกต้อง; การห้ามสอนเรื่อง
สั้น โดษนั้นมันเป็นเรื่องบ๊อบบ๊อ คือเป็นเรื่องที่ห้ามคำสอน
ของพระพุทธเจ้า. แล้วอาตมายังว่า เรื่องที่สอนว่า "งาน
คือเงิน เงินคืองาน" นั้นแหละไม่ควรจะสอน. ตอนนั้น
เขากำลังสอนเรื่องงานคือเงิน เงินคืองานกันอยู่; เลยมี
เรื่องมาอย่างนี้.

ครั้งนั้นก็ได้มีผู้ส่งข่าวให้ทราบ ว่า หัวหน้ารัฐบาล
เรียกเอาเทพบัณฑิตกเสียงนั้นไปเปิดฟัง ในที่สุดท่านก็ว่าไม่มี
เรื่องอะไร คือไม่เป็นอะไร; เพราะเราไม่ได้มีเรื่องที่จะ
ไปว่าใคร เพียงแต่พิสูจน์ความจริงของคำสอนในพระพุทธ-
ศาสนาข้อนี้.

รัฐบาลนั้นยังไม่ทราบว่า คอร์ปชั่นทั้งหลายนั้นจะ
เกิดมาจากการไม่สันโดษ แม้เดี๋ยวนี้แหละ.

ท่านทั้งหลายลองสังเกตดูให้ดีเถอะจะพบว่า ถ้ามี
คอร์ปชั่นที่ไหนก็มีมูลมาจากการไม่สันโดษของคนที่ทำ
คอร์ปชั่นนั้นเอง; มีเงินเดือน มีฐานะ มีอะไร พอกิน
พอใช้ เหลือกินเหลือใช้ ก็ยังทำคอร์ปชั่น, รวยแล้วก็ยัง
โกง. นี่เพราะว่าเขาไม่สันโดษ.

เราควรจะเข้าใจเรื่องนี้นักเสียให้ถึงที่สุด ซึ่งจะได้
วินิจฉัยเป็นเรื่อง ๆ หรือเป็นตอน ๆ ไป, ขอให้ฟังให้ดี.
จะพูดกันถึงคำว่า "สันโดษ". สันโดษ คำพูดคำนี้แปลว่า
อะไร? *ตัวหนังสือแปลว่า ยินดีด้วยสิ่งที่มีอยู่, ยินดีด้วย
สิ่งที่มีอยู่* ตัวหนังสือมันมีอย่างนี้.

ทีนี้เรามากจะไปเติมเอาเอง ว่าเอาตามมีตามได้,
ไม่ต้องชวนขวนขวายอะไรอีก. นี่ความเข้าใจผิด ที่ไปเติม
เข้าว่า สิ่งที่มีอยู่ต้องตามมีตามได้, ไม่ต้องชวนขวนขวายอะไร
อีก. ถ้าอย่างนี้ ไม่ถูกต้องตามพระพุทธประสงค์ของ
พระพุทธองค์. พระพุทธองค์ไม่ได้ประสงค์ว่าไม่ต้อง
ชวนขวนขวายอะไรอีก; แต่ว่า*สิ่งที่มีอยู่* หรือ*ได้มานั้นต้อง*

พอใจ ต้องยินดี. นี่เป็นคำสอนชั้นโลก ชั้นชาวบ้าน
บุญชนทั่วไป.

นี่เมื่อเป็นคำสอนชั้นโลก ๆ ชั้นชาวบ้าน ประชา
ชน บุญชนทั่วไป เขาสอนอย่างนี้ว่า “ยินดีสิ่งที่มียู่ แล้ว
เรามาเติมคำว่า ตามมีตามได้, แล้วก็ไม่ต้องชวนชววย
ให้เห็นดีเห็นช้อยอีกต่อไป” นี่มันผิดจากของเดิม, ผิดจาก
พระพุทธรประสงค์ของเรื่องสันโดษ.

ยินดีในสิ่งที่มียู่ คือให้พอใจในภาวะปัจจุบัน.

“พึงยินดีด้วยสิ่งที่มียู่” นี้มีความหมายที่ลึกอยู่บ้าง ;
ว่าถ้าเราไม่ยินดีอะไรเสียเลย ได้มาทำอะไร อย่างไร ก็ไม่ยินดี,
แล้วคนนั้นมันจะเป็นอย่างไร ? มันก็ไม่มีอะไรที่เป็นเครื่อง
ทำความพอใจให้แก่ตน ก็อยู่โดยปราศจากความพอใจมัน
ก็หาความสุขไม่ได้. เพราะว่า ความสุขนั้นเกิดมาจาก
ความพอใจ, รู้สึกพอใจในความปลอดภัยของตัว, ยินดี
ในความดีความงามของตัว, พอใจในเรื่องอย่างนี้จึงจะมี
ความสุขอยู่ได้.

อย่างที่เคียดพูดมาแล้วหลายครั้งหลายหนแล้วว่า
 ความสุขจะต้องเกิด มาจากความพอใจเสมอ. เรื่อง
 ทางโลกก็อย่างนั้น, เรื่องทางธรรมะก็อย่างนั้น. ถ้าทาง
 โลกก็พอใจสิ่งของที่ได้มา ก็เป็นสุข, ทางธรรมะ ก็พอใจ
 คุณธรรมที่ได้บรรลุ แล้วก็สุข. สิ่งที่ได้แล้วก็พอใจ,
 สิ่งที่ทำแล้วก็พอใจ, แม้แต่สภาวะที่เรากำลังเป็นอยู่เดี๋ยวนี้
 เราก็กพอใจ. เช่นว่า เรายังเป็นคน ยังไม่ได้เป็นเทวดา
 เราก็กพอใจความที่ได้เป็นคน; ก็เป็นคนให้ดีที่สุดก็
 แล้วกัน, แม้ยังไม่ได้เป็นเทวดาก็ช่างหัวมัน.

สิ่งที่กำลังเป็นอยู่มีอยู่ นี้จะต้องพอใจ; แม้ว่า
 เรื่องของความทุกข์ มีความทุกข์บ้างก็ควรจะพอใจ ยังดีกว่า
 ที่จะไม่มีความทุกข์มากมาย. เมื่อความเจ็บปวดอะไรเกิดขึ้น
 เราก็กควรจะพอใจที่ไม่ถึงกับตาย, มันยังไม่ตาย ยังไม่ถึงกับ
 ตาย; ก็ควรจะพอใจว่านี่ยังดีอยู่ ที่ไม่ถึงกับตาย ก็ยัง
 ทำให้เรารู้สึกพอใจและเป็นสุขได้.

เราหาความสุขได้จากความเจ็บไข้ ด้วยซ้ำไป.
 คิดดูสิ เพราะรู้สึกว่ามันดีกว่าตาย, แล้วก็ยินดี แล้วก็
 พอใจ. ความทุกข์ที่ไม่มากนักแหละ ยังดีกว่าความทุกข์

ที่มาก, หรือความเจ็บไข้ นี่มันยังดีกว่าการตาย. เมื่อได้ความเจ็บไข้ไม่ต้องตาย ก็ควรจะพอใจ, แล้วก็มีความสุข คือมีความยินดี. นั่นแหละคิดดูให้ดี ถ้านี่ออกกว่านี้ยังดีกว่าตาย, แล้วก็ได้รับประโยชน์ ก็เป็นความสุขบ้าง, ไม่เดือดร้อนมากเหมือนกับคิดว่าจะต้องตาย.

กินข้าวกับเกลือก็ดีกว่าจะไม่มีอะไร กินเสียเลย ลองคิดดู. เมื่อคนไม่มองในส่วนที่มีอยู่ แต่มองไปทางอื่น มันก็กินไม่ลงเหมือนกัน; ฉะนั้นถ้าคนมองลงมาที่ "มีอยู่", กินข้าวกับเกลือ, พอใจ; แล้วกินมันก็อร่อยได้; มันไม่ใช่จะอร่อยไม่ได้ มันอยู่ที่ความพอใจ.

เราต้องมองในแง่ที่ว่า มันทำความพอใจให้ได้, สิ่งที่มีอยู่นั้นต้องให้ทำความพอใจให้แก่เราได้, แล้วทุกสิ่งที่มีอยู่มันล้วนแต่ทำความพอใจให้แก่เรา.

แม้ที่สุดแต่ก้อนหินที่เกะกะอยู่นี้ ถ้าเราพอใจได้ ก็มี ส่วนแห่งความพอใจ สบายใจ หรือเป็นสุขชนิดหนึ่ง. แต่ถ้าเราคิดไม่เป็น เราเห็นว่ามันเกะกะ, เกะกะ, รำคาญ, เราก็บ้ำเอง คือเป็นทุกข์เอง. แต่ถ้าเห็นว่ามันยังมีประโยชน์ยังน่าดู มันใช้ประโยชน์ก็ได้, เป็นเครื่องประดับ

พื้นที่นี้ให้น่าดูก็ได้, ก็ทำให้เกิดความพอใจได้. ฉะนั้น
จะกำจัดให้ยินดี หรือยินร้าย ได้ทั้งนั้นแหละ แล้วแต่ความ
โง่ หรือความฉลาดของคน.

กำจัดให้พอใจภาวะรอบตัวได้

ชื่อว่าสันโดษเป็นทรัพย์ยิ่ง.

ทีนี้ ถ้าเราทำอะไรที่มีอยู่รอบตัวเราทั้งหมดนี้ ให้
เป็นที่พอใจอย่างใดอย่างหนึ่ง ในแง่ใดแง่หนึ่ง มันก็สบาย
มันก็ร่ารวย ร่ารวยเกินกว่าที่จะร่ารวย อย่างที่มีพระบาลีว่า
สนฺตุฏฺฐี ปรมิ ธิ - สันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง.

นี่อย่างว่านั่งอยู่ตรงนี้ ก้อนหินก็น่าพอใจ, ต้นไม้
ก็น่าพอใจ, เม็ดทรายนี้มันก็น่าพอใจ, ไปไม้แห้ง ๆ นี้ก็น่า
พอใจ; ถ้าเป็นศิลปะ เป็นศิลป์ ก็พอใจได้ทั้งนั้น.
คนโง่เสียอีกที่จะพอใจอะไรไม่ได้.

ไปที่บ้านที่เรือน ซึ่งมีอะไรมาก ถ้าเรารู้สึกพอใจ
ว่ามีอยู่เป็นประโยชน์ก็เป็นคนรวยทันที; ถ้าเป็นว่า
ทั้งหมดนี้มันล้วนแต่น่ารำคาญ ไม่ชอบใจ ไม่รัก ไม่พอใจ

อะไรทั้งหมด, ไปซื้อหามาแพงๆ เมื่อวานนี้เอง วันนั้นก็ไม่วุ่นใจแล้ว, ทั้งบ้านทั้งเรือนไม่มีอะไรเป็นที่น่าพอใจ ก็คงจะเป็นคนจนที่ยิ่งกว่าคนขอทาน; แล้วมันจะเลยนั้นไปอีก คือมันจะเป็นคนบ้า.

คนขอทาน ก็ต้องมีความพอใจอะไรตามที่มีนั้นแหละ; อย่างน้อยเสื้อขาด กางเกงขาด หรือว่ามีห้าสตางค์ สิบสตางค์ คนขอทานก็ยังพอใจได้, จะสงบสุขอยู่ได้, ไม่ดิ้นรนกระวนกระวาย. แต่ว่าคนรวย มีอะไรเต็มบ้านเต็มเรือนไปแล้ว แต่ก็ยังไม่พอใจ ก็ยังเป็นคนจนยิ่งกว่าคนขอทาน.

ฉะนั้น ขอให้สังเกตใจความของพระพุทธภาษิตข้อนี้ให้ดี ๆ ว่า *สนตุญฺหิ ปรมํ ธนํ* - ความยินดีด้วยของที่มีอยู่นั้นเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง. ถ้ามีทรัพย์มาก ไม่พอใจ ไม่ยินดี มันก็เท่ากับว่าไม่มีทรัพย์; จะมีทรัพย์สักร้อยล้าน พันล้านก็ไม่เกิดความพอใจยินดีได้ ก็เท่ากับไม่มีทรัพย์.

ขอให้เรารู้จักว่า ความพอใจสิ่งที่มีอยู่นั้นเป็นการหลอเลียงให้เราม่กำลังใจ, มีความสุข, สำหรับจะมีชีวิตอยู่แล้วสำหรับจะทำให้ดียิ่งขึ้นไป, ให้มากยิ่งขึ้นไป.

ส่วนที่ควรจะมีมากขึ้นไป ก็ทำให้มันมากขึ้นไป; เช่น ทรัพย์สมบัติ เงินทอง ข้าวของ ในส่วนที่จะทำให้เกิดยิ่งขึ้นไป; เช่นการมีธรรมะ ปฏิบัติธรรมะ บรรลุธรรมะ; ทุกคน ก็ควรจะให้สูงขึ้นไป ให้ยิ่งขึ้นไป โดยมีทุนสำรอง คือความพอใจในส่วนที่เราทำได้แล้วเท่าไร.

พระบาลีก็มีอยู่ว่า ไม่หยุดพอใจเพียงเท่านั้น ถ้าว่าเป็นกุศล; หมายความว่า สิ่งที่เป็นกุศล พระพุทธเจ้า ท่านไม่ได้สอนให้หยุดเสียเพียงเท่านั้น. แม้ว่าจะสอนให้พอใจในกุศลบุญที่ทำขึ้นมาได้; แต่ก็ไม่ได้อสอนให้หยุดเสียเพียงเท่านั้น. ให้สืบต่อการปฏิบัติให้สูงขึ้นไป ๆ จนกว่าจะถึงที่สุดคือไม่มีที่ไปอีกแล้ว; เช่นได้บรรลุมรรคผลนิพพาน, แล้วก็ไม่มีที่ไปอีกแล้ว มันก็หยุดของมันเอง.

แต่ถ้ายังไม่ถึงที่สุด ก็ยังไม่หยุด, ยังไม่หยุด. ฉะนั้น จึงสอนความไม่ต้องสันโดษในกุศลธรรมทั้งหลาย; ไม่ต้องสันโดษในกุศลธรรมทั้งหลาย นี่เป็นฝ่ายที่จะก้าวหน้า. แต่ว่าที่มีอยู่แล้วเท่าไรก็ต้องพอใจ คือไม่หยุดเสีย, คือไม่หยุดการที่จะทำต่อไปอีก, แต่ที่มีอยู่แล้วก็ต้องพอใจ. นั่นแหละ คนที่มีใจคอยเอือกเย็นเป็นสุข เหมือนกับคน

ที่มทรพย์สมบัติมาก เป็นกำลังใจสำหรับทำต่อไป; ทำได้
เท่าไร ให้เป็นกำลังใจสำหรับจะทำต่อไป.

ถ้ามันไม่มีความพอใจ มันก็มีความอยาก มีความ
ต้องการ เผาผลาญ; เป็นคนหิวเป็นเปรต, หิวเป็น
เปรตอยู่ หิวจนเป็นบ้า ไม่ต้องสงสัย; ถ้าไม่รู้สึกพอใจ
อะไรเสียเลย มันจะหิวจนเป็นบ้า.

เราทำนา พอไถนาเสร็จ; สมมติว่าไถนาเสร็จ
ก็ควรจะพอใจว่าการไถนานี้มันเสร็จ, แล้วก็ยิ้มอกยิ้มใจ ว่า
การไถนามันเสร็จ. ครั้นดำข้าวเสร็จ ก็พอใจว่าได้ดำข้าว
เสร็จ, ข้าวออกงามดี ดูแลน้ำทำ ไห้ร่องงามดีก็พอใจ, ข้าว
ออกรวงก็พอใจ, เกี่ยวข้าวก็พอใจ, มันมีแต่ความพอใจ คือ
เป็นคนรวยทุกชั้นตอน ไม่ต้องหิวจนเป็นบ้า.

จะนั้นถ้าคนหนึ่ง มีความรู้สึกไม่พอใจเอาเสีย
เลย; ไถนาแล้วมันก็ไม่พอใจ ว่ายังอีกมากนัก ยังไม่ได้
ทำ, ดำนาแล้วก็ไม่พอใจ ไม่ยิ้มใจ, ทุกชั้นตอนไม่มีความ
ยิ้มใจ, นี้ คือความไม่ถูกต้องตามหลักธรรมะ สำหรับ
มนุษย์ทั่วไปที่จะต้องมามี.

เป็นมนุษย์ธรรมดาสามัญ เป็นชาวบ้าน เป็น
 ชาวไร่ เป็นชาวนา ควรจะรู้จักทำจิตใจให้พอใจ ทุกชั้น
 ทุกตอนที่ทำขึ้นมาได้ เรียกอย่างเอาเปรียบหน่อยก็ว่า
 เป็นสุขไปพลางทำงานไปพลาง. แม้จะได้เป็นการเรียน
 การศึกษาของเด็ก นักเรียน ก็จะต้องทำให้มีผลจนกล่าวได้ว่า
 เป็นสุขไปพลางเรียนหนังสือไปพลาง, เป็นสุขไปพลางเรียน
 หนังสือไปพลาง. ถ้าว่าเป็น คนทำงานหนัก เหง้อไหลอยู่
 ก็เป็นสุขไปพลางทำงานไปพลาง.

การทำงานเป็นการปฏิบัติธรรม, สันโดษด้วย.

เรื่องนี้ได้อธิบายไว้อีกทางหนึ่งแล้วว่า การทำงาน
 นั้นแหละเป็นการปฏิบัติธรรมะ; นั้นเป็นความพอใจ
 ที่พิเศษออกไป แปลกออกไป, พิเศษออกไปว่า การทำงาน
 นั้นเป็นการปฏิบัติธรรมะ. พอได้ทำงานแล้ว รู้สึกว่า
 ได้เป็นการปฏิบัติธรรมะก็พอใจ; พอใจอีกชนิดหนึ่งใน
 ความหมายหนึ่งในสันโดษนี้, พอใจว่าเราได้ทำแล้วในส่วน
 ที่เราได้ทำแล้วก็พอใจ. แม้จะทำงานหนักเหง้อไหลไคลย้อย
 อยู่ก็พอใจ ได้ทำเข้าไปเท่าไรก็พอใจเท่านั้น; และ พอใจ

อีกส่วนหนึ่งต่างหากบวกเข้าไป คือว่า การทำงานนั้นเป็น
การปฏิบัติธรรมะในพระศาสนา ก็ยิ่งพอใจ. นี้เรียกว่า
ทำงานไปพลางเป็นสุขไปพลาง ไม่ต้องตกรกทั้งเป็น.

ถ้าไม่พอใจ ไม่ชอบใจ ผันทำ มันก็ตกรก
ทั้งเป็น ; ไม่เท่าไรก็เจ็บไข้ได้ป่วย แล้วก็จะต้องตาย.
คนนั้นไม่ต้องมีใครแข่ง, ไม่ต้องมีใครแข่ง ก็จะต้องตาย
เองแหละ เพราะไม่มีอะไรหล่อเลี้ยงจิตใจ. เมื่อมีจิตใจ
ที่แพบเหี่ยวหิวอยู่อย่างนี้ จิตก็ทรุดโทรมลง, ร่างกายก็
ทรุดโทรมลง, โรคภัยไข้เจ็บก็มาหา ในที่สุดก็ต้องตาย.

ที่นี้ คนที่รู้จักพอใจ เขาก็ยอมเสมอ, ยอมเสมอไม่ว่า
อะไรมันจะเกิดขึ้นนั้นแหละป้องกันโรคภัยไข้เจ็บ, มีความ
สุขอยู่ในการงาน นั่นเอง, ไม่ตกรกทั้งเป็น.

นี่ขอให้ดูให้คิดว่า *ทรัพย์สินสมบัติอย่างนั้น* คือ
ความพอใจ หรือ *สิ่งที่ให้ความพอใจ*; ถ้าไม่มีสิ่งที่ให้ความ
พอใจเลย ก็คือไม่มีทรัพย์สินสมบัติเลย. ฉะนั้น เราต้องทำ
ให้ทุกสิ่งที่เกี่ยวข้องกับเรานั้น เป็นสิ่งที่ให้ความพอใจแก่
เราไปหมด : เนื้อตัว ร่างกาย ชีวิตจิตใจนี้ เราพอใจ
ได้เกิดมาอย่างนี้, ได้เป็นลูกคนนี้ ได้เป็นหลานคนนั้น ก็

พอใจ, ไม่ต้องเกิดเป็นเทวดาดอก. เดียวนี้กำลังเป็น
อย่างนี้อยู่ ก็ขอให้ได้รับความพอใจในความเป็นอย่างนี้อยู่.

ขอให้เกิดความพอใจสำหรับเป็นบทเรียน เป็นบท
ศึกษา ให้รู้จักความสุขนี้มากขึ้น ๆ แล้วก็จะได้สิ่งที่
พิเศษสูงขึ้นไป ว่าเห็นอนิจจังของความพอใจ; ถ้า
ไม่มีความพอใจเสียเลย แล้วจะไปรู้จักอนิจจังของความพอใจ
อย่างไรได้. เราต้องมีความสุขอยู่เรื่อย ๆ จนเราเห็นอนิจจัง
ของความสุข.

นี้กระโดดไกลแล้ว, เป็นเรื่องกระโดดไกลมากแล้ว,
มันจะกระโดดออกไปนอกโลกแล้ว, จะไปสู่โลกุตระแล้ว.
จะนั่นอยู่ด้วยความพอใจ เป็นสุข ดีกว่า; เมื่อจิตมี
พื้นฐานของความพอใจนั้น ปัญญาเกิดง่าย.

ความสุขมาก่อน ปัสสัทธิ

สมาธิ ปัญญา หลุดพ้น จะตามมา.

ไปดูเถอะ หลักธรรมะในพุทธศาสนานี้ หมวดไหน
ข้อไหน ในพระไตรปิฎก; ถ้าจะเกิดปัญญาหลุดพ้นแล้ว
ก็จะมีสุขก่อนเสมอ, มีความสุขแล้วก็จะเกิดปัสสัทธิ.

แล้วก็จะเกิดสมาธิ, แล้วจะเกิดปัญญา, แล้วก็หลุดพ้น,
ถ้าไม่มีความสุขก็ไม่มีความสุข.

จำไว้ว่า ความสงบที่เป็นสมาธินั้น ต้องมาจาก
ความสุข เป็นขั้นตอนกันอยู่อย่างนี้ ทุกข้อ ทุกหมวด
ธรรมะ ที่เป็นการหลุดพ้น.

ทำให้ไปดูในพระไตรปิฎกเอง ว่าจะต้องมีอะไร
ที่ทำให้เกิดปราโมทย์; เกิดปราโมทย์แล้วปีติ, ปีติแล้ว
เป็นสุข, เป็นสุขแล้วบໍสสัทธิ คือระงับ, บໍสสัทธิแล้วจะ
สมาธิ, แล้วจะญาณตญาณทัสสนะ, อย่างนี้ทั้งนั้น.

ขอให้ถือเอาประโยชน์จากความสุขให้เต็มที่ คือ
อย่าเอาแต่เพียงว่าเป็นสุขสบายอยู่ในโลกนี้; ให้ถือว่า
ความสุขเป็นเหตุให้เกิดบໍสสัทธิ คือจิตที่จะมั่นคงและ
เฉลียวฉลาด. ถ้าเราต้องการจิตที่มั่นคงบริสุทธิ์เฉลียว
ฉลาดแล้ว ก็ต้องมีความสุขที่ถูกต้องอย่างใดอย่างหนึ่ง, มี
ความปราโมทย์ในการที่ได้ทำดีไม่มีโทษ, แล้วก็ปีติแล้ว
ก็สุข, ถ้าสุขนั้นจะเป็นบໍสสัทธิ สมาธิ แล้วมีปัญญา.

เพราะฉะนั้นขอให้มีพื้นฐานของจิตใจ ตลอดเวลา ทั้งกลางวันและกลางคืน ด้วยความพอใจ และเป็นสุข. ถ้าอยู่ด้วยความรู้สึกชนิดนี้แล้ว สมาธิ หรือปัญญา จะไหลออกมาเมื่อไรก็ได้โดยง่ายที่สุด. ขอให้อยู่ด้วยพื้นฐานของความพอใจ สบายใจ เยือกเย็นใจ; สมาธิ และปัญญานั้น จะออกมาเมื่อไรก็ได้. ฉะนั้นขอให้รู้จักใช้ประโยชน์ในเรื่องนี้.

แปลว่า เดียวนี้เป็นคนจนนี้ จะมีชีวิตเย็นเป็นนิพพานได้ ถ้ารู้จักหาอุบายให้จิตมีความพอใจ เป็นสุขในการทำงาน; ในขณะที่ทำงาน ได้เท่าไรก็พอใจเป็นสุขเท่านั้น, แล้วก็ทำต่อไป; เรียกว่า ทำงานด้วยความสุข มันก็เป็นความเย็นใจ ซึ่งมีความหมายแห่งนิพพาน.

หัวใจที่เย็นนั้นแหละ คือความหมายแห่งนิพพาน แม้จะไม่สมบูรณ์ถึงที่สุด มันก็มีความหมายแห่งนิพพาน; ความเย็นนอกเย็นใจนั้นแหละคือความหมายแห่งนิพพาน. ฉะนั้น ขอให้ทุกคนอยู่ด้วยความเย็นนอกเย็นใจ อย่าอยู่ด้วยความร้อนใจ, คือรู้จักทำ รู้จักจัด รู้จักปรับปรุงจิตใจ. ไม่ถึงกับต้องใช้คำว่าหลุด, ไม่ต้องใช้คำว่าหลุด, ใช้คำว่า

ปรับปรุง หรืออุบาย อย่างใดอย่างหนึ่งที่ทำให้จิตใจ
 พอใจเป็นสุข สำหรับจะทำงานหนัก ๆ ยิ่งขึ้นไปก็ได้,
 สำหรับจะพิจารณาธรรมะให้ยิ่งขึ้นไปได้. ^{ขั้น}ต่อนั้นต้อง
 เอาความสุខใจ ความเย็นใจ^{นี้} เป็นแผ่นดินอยู่อาศัย
 เหยียบอยู่บนแผ่นดิน คือความเย็นนอกเย็นใจของจิต, แล้ว
 ก็เจริญออกงามก้าวหน้าต่อไป.

นี่จะเป็นผลสำหรับคนทั่วไป นับตั้งแต่ชาวไร่
 ชาวนา จนถึงพ่อค้าจนถึงใครก็ตาม, ^{ขั้น}แล้วก็ตั้งแต่วัยเด็ก ๆ
 มาเลย. เด็ก ๆ ควรจะรู้จักพอใจในสิ่งที่มี, ในสิ่งที่ได้,
 ทำตนให้สงบ มีจิตใจสงบ ให้เป็นสุข. เขาก็จะมีความ
 สุขทางกายและทางใจ มีสุขภาพอนามัยดี, ^{ขั้น}แล้วก็ยังจะดี
 ไปถึงทางจิตใจ คือเขาจะไม่ต้องขโมย.

คนที่ขโมยเพราะไม่พอใจที่มีอยู่แล้ว; เขาอยาก
 ได้อะไรเกินควร ไม่ได้มากก็ต้องขโมย. ^{ขั้น}แล้วจะไม่โกรธ
 ใครง่าย ๆ นะ; เด็กที่มีความเย็นใจ พอใจในสิ่งที่มี
 ถูกต้องของตัวนั้น จะเป็นคนใจเย็น ไม่ขี้โกรธ, ไม่
 ขี้ขโมย, ^{ขั้น}แล้วก็จะไม่ทำอะไรที่เลว ๆ อีกหลายอย่าง. ^{ขั้น}นี่คือ
 อานิสงส์ของความพอใจในความดีที่ตัวมีอยู่.

ขอให้คนทั่วไปรู้จักสิ่งที่เรียกว่า สันโดษ, สันโดษ
กันในลักษณะอย่างนี้ให้เพียงพอ, คือ ยินดีด้วยสิ่งที่มีอยู่,
สิ่งที่ได้มาแล้ว, สิ่งที่ทำเสร็จแล้ว. สภาพที่เราเป็นอยู่
แล้ว เป็นหญิง เป็นชาย เป็นอุบาสก เป็นอุบาสิกา สุดแท้
ที่กำลังเป็นอยู่แล้ว ควรจะพอใจว่าต้องใช้สิ่งนี้แหละ
ให้เป็นประโยชน์ให้มากที่สุด.

เดี๋ยวนี้เขาบ้ากันใหญ่แล้ว เขาอยากจะเป็น
กระเทย, เขาอยากจะเป็นอะไร ๆ ที่ไม่น่าออกชอกันอยู่
เต็มไปทั้งโลกแล้วละเดี๋ยวนี้. นั่นแหละดูความที่มันไม่รู้จัก
สันโดษพอใจในภาวะที่เป็นอยู่.

สันโดษทำให้มีกำลังใจที่จะพัฒนา.

ที่นี้ก็จะมาถึงตัว ปัญหา ที่เกิดขัดแย้ง กับพวกชาว
โลก หรือนักการเมือง ที่เชื่อว่าสันโดษนี้มันทำให้ไม่พัฒนา
เพราะฉะนั้น อย่าสอนให้คนสันโดษ เพราะจะไม่พัฒนา.

เอาตมาไปเถียงเขาว่า สันโดษนั้นแหละจะทำให้
พัฒนา คือ ยินดีตามที่ได้มาแล้ว, มีมาแล้ว, ก็ยังมีกำลัง
ใจที่จะทำให้มากขึ้นไป. เพราะฉะนั้น ความสันโดษ

นั้นเป็นรากฐานของการพัฒนา; ไม่อย่างนั้นก็ไม่รู้จะพัฒนาไปทำไม.

เดี๋ยวมันได้ชิม ได้ลิ้ม ได้ดม ได้กิน ได้ชิมผลที่ทำมาได้แล้ว; แม้จะน้อยก็เถอะ, เมื่อหามาได้น้อย มันก็ดีใจ ก็พอใจ, เป็นเครื่องพิสูจน์ว่า มันมีผลเป็นที่พอใจ. เราควรจะทำให้มาก ทำให้มาก; แต่ก็ไม่มีลืมหูลืมตาที่พอใจเท่าที่ได้มาแล้ว; เพื่อให้มีใจ, เพื่อให้เป็นกำลังใจ สำหรับจะพัฒนาต่อไป.

ถ้ามองกันในแง่นี้   ความสันโดษไม่ได้เป็นอุปสรรคของการพัฒนา; แต่จะพัฒนาสนุก เหมือนที่ได้ว่ามาแล้ว, มันเป็นสุขไปพลาง ทำงานไปพลาง, รวยไปพลาง หาเพิ่มไปพลาง, จะพัฒนาสนุก ไม่ได้เป็นอุปสรรคแก่การพัฒนา.

คนบางคนพึ่งไม่สรรพจับไปกระเดียด เขาพึ่งคำว่าสันโดษไม่เข้าใจ; ได้ความไปเสียอีกอย่างหนึ่ง : สันโดษตามมีตามได้ ไม่ต้องชวนขวยอะไร นั้นพึ่งไม่สรรพจับเอาไปยึดถือ, เอาตามมีตามได้ตามที่ได้มาเอง นอนอ้าปาก

ให้เงินไหลเข้าเราเอง. อย่างนี้มันก็จะไปไม่ได้ดอก
มันไม่มีส่วนแห่งการพัฒนา.

ฉะนั้นที่เขาไปเข้าใจว่า สันโดษเป็นอุปสรรคแก่การ
พัฒนา เขาเป็นคนที่ว่าฟังไม่รู้ ฟังไม่ทันรู้; แล้วจับ
เอาไปยึดถือ, แล้วก็ว่าเอาเอง, ทำให้พระพุทธเจ้า
กลายเป็นอะไรไปเสียแล้ว. คนพวกนี้เลวร้ายก็มากน้อย
ที่ทำให้พระพุทธเจ้าแท้ ๆ กลายเป็นคนพุดผิด? พระ-
พุทธเจ้าพุดผิดไปเสียอีก; เพราะคนเหล่านี้ฟังไม่รู้เรื่อง;
ตัวเองเป็นคนถูก, ให้พระพุทธเจ้าเป็นคนพุดผิด ผู้สอนผิด
อะไรไปเสีย.

ฉะนั้นขอให้ให้ความเป็นธรรม คือยุติธรรม, จะ
ฟังอะไรก็ ขอให้ฟังให้ถูกต้อง ให้ถูกต้องตามความเป็นจริง
แล้วจึงพุด, แล้วจะไม่ต้องเกิดปัญหาขึ้นมาว่าพุทธศาสนา
สอนผิด.

ที่ปรึกษาของรัฐบาลในขณะนั้น เขาบอกรัฐบาล
ผู้มีอำนาจว่า ข้อ^{นี้}สอนไม่ได้, ห้ามไม่ให้สอนเรื่อง
สันโดษ, ก็คล้ายกับว่าคัดค้านพระพุทธเจ้า. ตัวเอง
เรียนมาอย่างหละหลวม ฟังไม่สรรพจับเอาไปกระเดียด

แล้วก็เอามาพูดให้พระพุทธเจ้ากลายเป็นคนพูดอะไรผิด ๆ ไปเสีย. นั่นมันเป็นบาปกรรมของคนนั้น ที่จะทำลายมนุษย์.

ถ้ามนุษย์ไม่รู้จักอิมใจในสิ่งที่ตนกระทำ หรือตนมี หรือตนได้อยู่แล้ว ก็จะเป็นบ้ากันหมดทั้งโลกแหละ ; นี่กล่าวพูดอย่างนี้เลย. ถ้าใครไม่รู้จักพอใจในสิ่งที่มีอยู่หรือได้อยู่ แม้แต่ชนิดเดียว, แล้วมันก็เป็นบ้ากันหมดทั้งโลก, มีจิตใจที่ผิดปรกติ เห็นดำเป็นขาว, เห็นขาวเป็นดำ, เห็นอะไรไขว้เขวจากความจริงไปหมด, ก็เป็นบ้ากันหมดทั้งโลก.

ในเมื่อพระพุทธเจ้าท่านได้ตรัสไว้ดีแล้ว ถูกต้องแล้ว : ตัวความพอใจในสิ่งที่มีอยู่นั้นแหละ เป็นทรัพย์สินสมบัติอย่างยิ่ง. ขอให้สาวกทุกคนของพระพุทธเจ้าเข้าใจถูกต้อง, และใช้ข้อนี้ให้เป็นประโยชน์.

หลักศีลธรรมวินัยว่าถูก - ผิด

ของพระพุทธศาสนาที่อยู่.

ทีนี้จะดูต่อไปถึงหลักของพระพุทธศาสนา. พระพุทธศาสนาก็มีหลักว่าอย่างนั้น, ว่าอย่างนั้น มีหลัก, ถ้า

ผิดจากอย่างนั้นละก็ไม่ใช่, ถ้าถูกต้องตามหลักอย่างนั้นแล้ว
ก็ใช้ได้. ฉะนั้นขอให้ได้ฟังกันดูบ้างว่า หลักของพระ-
พุทธศาสนานั้นเป็นอย่างไร? มีอยู่อย่างไร เกี่ยวกับ
สันโดษ?

เมื่อพระพุทธเจ้าได้ตรัสหลักกรรมวินัย แก่พระ
นางปชาบดีโคตมี ๘ ประการ เป็นหลักกรรมวินัยในศาสนา
นี้ว่า :-

- สราคาย โน วิกา คาย - ถ้าว่ามันเป็นไปเพื่อกำหนด
ย่อมนใจ ไม่ได้เป็นไปเพื่อกลายกำหนดแล้ว ไม่ใช่หลักกรรมะ.

- ฐัสโยคคาย โน วัสโยคคาย - เป็นไปเพื่อประกอบ
กิเลสให้เป็นทุกข์ ไม่ได้เป็นไปเพื่อกลายกิเลสแล้ว ก็ไม่ใช่
กรรมะ.

- อาจยาย โน อปฺปจฺจยาย - มันเป็นไปเพื่อสะสม
กิเลสให้มากเข้าๆ ไม่ใช่เป็นการหมดการสะสมกิเลส นี้ก็
ไม่ใช่กรรมวินัย.

- มหิจฺฉิตาย โน อปฺปิจฺฉิตาย - เป็นไปเพื่อความ
ปรารถนาอย่างใหญ่ ไม่ใช่เพื่อความปรารถนาล้อย นี้ไม่ใช่
กรรมไม่ใช่วินัย.

- อสนตุฎฐิยา โน สนตุฎฐิยา - เป็นไปเพื่อไม่
 สันโดษ ไม่เป็นไปเพื่อสันโดษ นี้ก็ไม่ใช้ธรรม ไม่ใช่วินัย.

- สงคณิกาย โน ปวิเวกาย - เป็นไปเพื่อคลุกคลี
 จับกลุ่มกันเป็นหมู่ ไม่เป็นไปเพื่อวิเวกสงบสงัด นี้ก็ไม่ใช้
 ธรรม ไม่ใช่วินัย.

- โกสขชาย โน วิริยารมฺภาย - เป็นไปเพื่อความ
 ช้เกียจ ไม่ใช่เป็นไปเพื่อปรารภความเพียร อันนี้ก็ไม่ใช้ธรรม
 ไม่ใช่วินัย.

- ทพฺภรตฺตาย โน สพฺภรตฺตาย - เป็นไปเพื่อเลี้ยง
 ยาก ไม่ได้เป็นไปเพื่อเลี้ยงง่าย นี้ก็ไม่ใช้ธรรม ไม่ใช่วินัย.

ใน ๘ หัวข้อนี้ มีอยู่ ๒ หัวข้อที่จะต้องเข้าใจ
 ให้ดี : มหัจฉิตาย - เป็นไปเพื่ออยากใหญ่ เพื่อความ
 อยากใหญ่ อยากได้กิเลสเป็นภูเขาเลากา แล้วเพิ่มกิเลส
 อย่างนี้ไม่ใช่ธรรมะ. แล้ว อสนตุฎฐิยา - ไม่เป็นไปเพื่อ
 สันโดษ แต่เป็นไปเพื่อไม่สันโดษ, เป็นไปเพื่อไม่สันโดษ
 คือไม่ทำให้เกิดความยินดีพอใจในสิ่งที่มีอยู่. อสนตุฎฐิยา
 - ไม่สันโดษ - เป็นไปเพื่อความไม่สันโดษ คือไม่พอใจในสิ่ง
 ที่มีอยู่. นี้ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัยในพระพุทธศาสนา.

ขอให้ปรารถนาน้อยแต่สมควร ไม่ปรารถนาใหญ่, แล้วก็ให้สันโดษยินดีตามที่มีอยู่เป็นอยู่, อย่าไม่รู้จักสันโดษเสียเลย.

นี่ที่เรียกว่า ตัวพระพุทธศาสนามีหลักเกณฑ์อยู่ ๘ ประการนั้น มีอยู่ ๒ ประการที่เกี่ยวกับสันโดษ หรือไม่สันโดษ; ฉะนั้น ถ้าทำไปโดยไม่มีความสันโดษ ก็ไม่ใช่พุทธศาสนา.

ขอให้ดูให้ละเอียดลออ แล้วก็ชำระสะสางแก้ไข, ชำระสะสางสิ่งที่มันผิดๆ ให้ถูกเสีย, แก้ไขให้ถูกเสีย ในเรื่องเกี่ยวกับสันโดษ. หรือไม่สันโดษพอใจมากไป อยากรมากไป มันก็ไม่ไหว, พอใจมากไป มันก็ยังไม่เป็นอะไร; แต่มันก็เป็นไปไม่ได้. เพราะฉะนั้นเราก็ พอใจเท่าที่มันจะเป็นไปได้, พอใจเต็มทีเท่าที่มันจะเป็นไปได้. แต่แล้วก็มีความว่า ไม่เกียจคร้าน; ต้องไม่เกียจคร้านจึงจะเป็นพระพุทธศาสนา, ต้องเลี้ยงง่ายจึงจะเป็นพุทธศาสนา, แล้วมันก็เกี่ยวเนื่องกันไปหมด. ถ้าคนเลี้ยงยากมันก็สันโดษอยู่ไม่ได้; ต้องเลี้ยงง่ายจึงจะสันโดษ อยู่ได้, แล้วก็

ไม่เกียจคร้าน ก็หมายความว่าทำสิ่งที่ควรจะทำนั้นให้เพิ่ม
มากขึ้น.

นี่เป็นเรื่องที่เราจะต้องชำระสะสางให้รู้ว่า ความ
พอใจในสิ่งที่มีอยู่ นั้นเป็นหลักธรรมะสูงสุด เป็นหัวใจ
ใจของพระศาสนา.

ปฏิบัติถึงขั้นโลกุตระก็มีสันโดษ.

ที่นี้ก็ยากให้ดูเลยไปถึงขั้นสูงสุด คือขั้นโลกุตระ
ขั้นโลกุตระก็ยังมีสันโดษ, ขั้นที่หลุดพ้นแล้วหลุดพ้น
เป็นพระอรหันต์สิ้นอาสวะแล้ว ก็ยังมีเรื่องสันโดษ. และ
สันโดษแท้จริง บริสุทธิ์สูงสุด สันโดษแท้จริง สันโดษ
แท้จริงบริสุทธิ์สูงสุด ยากัน ๒-๓ หนดิใหม่? สันโดษ
ที่แท้จริง บริสุทธิ์ สูงสุด นั้น จะมีเมื่อสิ้นอาสวะ. ใน
ขณะแห่งความสิ้นอาสวะนั้นแหละจักมีสิ่งที่เรียกว่าสันโดษ,
เป็นสุข พอใจ ในความสิ้นอาสวะอย่างยิ่ง.

มีพระบาลี อยู่เหมือนกัน เกี่ยวกับข้อนี้ ในสัง-
ยุตตนิกาย พิจจณารูป เวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ
๕ ประการนี้ตามที่แท้จริง ว่าเป็นจริง ว่าคืออะไร, ว่าเกิดมาจากอะไร,

มีความหลอกลวงให้โทษอย่างไร, แล้วก็มิทางออกอย่างไร,
รู้จักชั้นที่ ๕ ตามที่เป็นจริงแล้ว ก็จะไม่หดรากะในชั้นที่ ๕
ไม่กำหนดยินดีในชั้นที่ ๕ เหมือนที่แล้่วๆมา.

บุรุษกำหนดยินดีในรูป เวทนา สัญญา สังขาร
วิญญาณ, ยินดีว่าเป็นของตน, ยินดีว่าเป็นตัวตน, เรียกว่า
รากะ ทงนนั้นแหละ. ฉันทรากะกำหนดเพราะความพอใจ
ในชั้นที่ ๕ อยู่เป็นประจำ; นี่แหละบุรุษ.

เดี๋ยวนี้มาพิจารณาศึกษาเรื่องชั้นที่ ๕ จนเห็น
อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา เป็นต้น ก็เรียกว่าหมดความ
ยินดีหลงใหลในชั้นที่ ๕; เรียกว่า ราโค ทิโน รูปธาตุยา
เวทนาธาตุยา สณฺณาธาตุยา สงฺขารธาตุยา วิญฺญาณธาตุยา
คือชั้นที่ ๕ นั้นแหละ. เดี่ยวนี้เขาจะรากะ กำหนด
ยึดถือ ในชั้นที่ ๕ ได้แล้ว.

รากสส ปหานา โวสสชฺชิตารมมณฺเฑ - เขาจะรากะ
นั้นเสียได้; อารมณฺเฑก็ถึงซึ่งความขาด ขาดลง ขาดตอนลง,
อารมณฺเฑจะขาดลง, อารมณฺเฑจะไม่สืบทอด, อารมณฺเฑจะไม่ทำ
หน้าที่ต่อไปได้.

ปฏิบัติวิญญาณสุส น โหติ - เมื่อเป็นอย่างนี้
 ที่ตั้งของวิญญาณก็ไม่มี; เห็นเบญจขันธ์ไม่เป็นที่น่า
 ยึดถือแล้ว, ไม่มีราคะในเบญจขันธ์แล้ว, อารมณ์ต่างๆ ก็
 จะขาดการเกี่ยวข้อ ขาดตอน; เพราะมันจะเข้ามาหา
 คนที่ไม่มีความกำหนดด้วยความพอใจนั้น มันเข้ามาไม่ได้.
 อารมณ์ทั้งหลายมันขาดตอน, ขาดการเกี่ยวข้อกับคน
 ชนิดนี้, แล้วนั่นแหละคือที่ตั้งของวิญญาณไม่มี **ปฏิบัติวิญญาณสุส น โหติ.**

ตทพปฏิบัติจิต วิญญาณ อวิรุพหิ - วิญญาณที่ไม่มี
 ที่ตั้งที่อาศัยอย่างนี้แล้วย่อมไม่งอกงาม. **อวิรุพหิ** หมายความว่า
 ว่ามันไม่เจริญงอกงามขึ้นไปได้; เพราะวิญญาณนั้นขาด
 ที่ตั้งที่อาศัยเสียแล้ว.

อนภิสงขจวิมุตติ - เพราะไม่ปรุงแต่ง เพราะไม่
 งอกงาม เพราะขาดการปรุงแต่งแล้ว มันก็หลุดพ้น.

วิมุตตตตฺตา จิตฺติ - เมื่อหลุดพ้นแล้ว มันก็ทรงตัว
 เป็นอิสระ. ก่อนนี้ทรงตัวไม่ได้ เพราะถูกปรุงแต่งอย่าง
 นั้นอย่างนี้. เดียวนี้มันหลุดพ้น, แล้วมันก็ **จิตฺติ** คือมัน
 ทรงตัว เป็นตัวอิสระของมันเองได้.

ฐิตตุดา สนฺตฺสฺติ - เมื่อมัน ทรงตัวของมันเองได้ มันก็สันโดษ, ก็เป็นสันโดษ, มันก็เป็นสันโดษ **สนฺตฺสฺติ** - พอใจในตัวมันเอง, ความรู้สึกพอใจในตัวเองที่หลุดพ้นแล้ว ที่เป็นอิสระนั้นก็เกิดขึ้น.

สนฺตฺสฺติตฺตฺตา น ปริสฺสฺติ - เมื่อสันโดษแล้วก็ไม่ **สะดุ้ง**, หมดนิสสัยที่เคยสะดุ้ง. เมื่อก่อนนี้เรามีอะไรหน่อย ก็สะดุ้ง, มีอะไรหน่อยก็สะดุ้งด้วยอวิชา. เดียวนี้ไม่อาจที่จะสะดุ้ง, ไม่มีนิสสัยที่สะดุ้ง, เพราะว่าอิมเสียแล้ว ด้วยความที่หลุดพ้น.

อปฺริตฺสฺสํ ปตฺนฺเยว ปฺรินิพฺพายติ - เมื่อไม่สะดุ้งก็ **ปฺรินิพฺพานเฉพาตฺน**. ปฺรินิพฺพาน คือดับเย็นเฉพาตฺน, ดับเย็นเฉพาตฺน.

นี่ไปฟังดูให้ดีว่า ในขั้นที่บรรลุมรรคผล สัน อาสวะนั้น จะมีความรู้สึกสันโดษ พอใจในความสัน อาสวะนั้นขึ้นมาได้ ในตัวมันเองโดยไม่ต้องเจตนา, โดยไม่ต้องอยาก, เพราะจิตมันหลุดพ้น ทรงตัวอยู่ได้เป็นอิสระ, เพราะความทรงตัวอยู่ได้เป็นอิสระ ไม่มีกิเลส หรือความทุกข์ อะไรเบียดเบียน มันจึงสันโดษ ยินดีในสภาวะเช่นนั้นที่มีอยู่.

นี่คือเหตุอะ จบด้วยสันโดษนะ ชีวิตนี้ ซึ่งจบ
ด้วยความเป็นพระอรหันต์นั่นแหละ; แต่มีระยะขั้นตอน
อย่างที่แสดงไว้ในพระบาลี อย่างนี้เอง.

ทบทวนอีกที ก็ได้ว่า เมื่อไม่มีราคะในเบญจขันธ์,
ไม่กำหนดยินดีในเบญจขันธ์. เมื่อไม่มีราคะ อารมณ์ที่จะ
มาแวดล้อมปรุงแต่งมันขาดจากกัน เข้ามาไม่ได้นี่เรียกว่า
วิญญาณไม่มีที่ตั้ง หรือที่ตั้งของวิญญาณนั้นไม่มี แหละ.

วิญญาณเมื่อไม่ได้อารมณ์เข้ามาปรุงแต่ง มันก็
ไม่มีรากฐาน ไม่มีที่ตั้ง, วิญญาณไม่มีที่ตั้ง มันก็หยุดงอกงาม,
ไม่มีการปรุงแต่งงอกงามก็หลุดพ้น; ไม่มีอะไรมาปรุง
แต่งพัวพัน คอยปรุงแต่งให้เกิดใหม่ ๆ อยู่เสมอ ขาด
การปรุงแต่งชนิดนั้น ก็เรียกว่ามันหลุดพ้น. เมื่อ หลุด
พ้นก็ทรงตัวเองเป็นอิสระ, ทรงตัวเองเป็นอิสระได้อย่างนี้
มันก็ยินดี-ยินดี, ยินดีในความเป็นอย่างนี้ของมันเอง. นี้
หมายถึงจิตนะ คำว่า "มัน" นี้คือของจิตนะ มันยินดีมันก็
ไม่สะดุ้ง ไม่สะดุ้งก็นิพพาน ปรีนิพพานเฉพาะตน.

ประโยชน์ของสันโดษมีได้ตลอดชีวิต.

นี้ขอให้เห็นว่า สันโดษนี้มีประโยชน์ เป็นผลดีตั้งแต่เป็นเด็ก ๆ ทารกมาทีเดียว, แล้วก็ใช้เป็นประโยชน์เรื่อยไป ๆ, ก้าวหน้าทั้งทางโลก ทั้งทางธรรมะ แล้วก้าวหน้าทางธรรมนี้, ไปจบลงมีความสันโดษ ยินดีในความหลุดพ้นจากการปรุงแต่งของกิเลสทั้งหลาย.

เรียกว่าเรามีสันโดษกันตลอดสาย, ตลอดสายตั้งแต่ต่ำสุด จนถึงสูงสุด. ความพอใจในสิ่งที่มีอยู่นี้สำคัญอย่างนี้, มีความสำคัญอย่างนี้ จะช่วยให้เด็ก ๆ เจริญขึ้นมาอย่างถูกต้อง อย่างสมดุลง่าย ไม่มากไม่น้อย ไม่ขาดไม่เกิน มีมาด้วยเหตุผล เจริญขึ้นมาได้. เจริญฝ่ายโลกก็ต้องเจริญด้วยอาการที่สันโดษหล่อเลี้ยงอยู่, เจริญด้วยธรรมะ ก็เจริญด้วยอาการที่สันโดษหล่อเลี้ยงอยู่.

เพราะก็มีหลักว่า ในส่วนกุศลธรรมนั้นไม่ต้องหยุด, ไม่ต้องหยุด คือไม่ต้องใช้คำว่า สันโดษในชนิดที่หยุดเสีย, คือไม่พอใจเพียงเท่านั้น ในกุศลธรรมทั้งหลาย.

นี้ก็แปลว่าพวกเราก็สร้างกุศลทั้งหลายยิ่งๆ ขึ้นไป
 กุศลธรรมก็เจริญ ๆ เจริญมาตามลำดับ, จนมาถึงขั้นที่ว่า
 หลุดพ้น, เห็นสิ่งทั้งปวงไม่เที่ยง เป็นทุกข์ เป็นอนัตตา เป็น
 สุนฺญตา เป็นตถตา เป็นอิทัปปัจจยตา เป็นต้น, แล้วเราจะ
 ความกำหนดในสิ่งนั้นก็สิ้นไป, ราคะที่เคยกำหนดในสิ่งนั้น ๆ
 สิ่งทั้งปวงนั้น ก็สิ้นไป. นี้เรียกว่าด้วยอำนาจของสันโดษ
 หรือเป็น กรรมวิธีที่มันเกี่ยวกับสันโดษอยู่ตลอดเวลา.

พอสิ้นราคะ ซึ่งเหมือนกับเครื่องติดต่อกันแล้ว มัน
 ก็ขาด ขาดกัน, อย่าขาดกันจากอารมณ์ ขาดอารมณ์ เรียกว่า
 หย่าขาดจากอารมณ์ทั้งหลาย; ไม่มีที่ตั้งสำหรับวิญญาน
 ไม่มีอารมณ์ ก็คือไม่มีที่ตั้งสำหรับวิญญาน, วิญญานก็ไม่
 งอกงาม มันก็เลยหลุดพ้น, แล้วก็ทรงตัวอยู่ได้อย่างอิสระ
 ที่สุด ไม่มีอะไรกระทบกระทั่ง ตอนนี่เกิดความรู้สึกยินดี
 ในสภาวะเช่นนั้นของตนเอง. นั่นคือสันโดษอันสูงสุด
 อันสุดท้าย เมื่อเป็นพระอรหันต์.

พูดอย่างนี้มันเกิน, มันเกินหัวข้อที่ตั้งไว้ เราพูด
 กันว่า สันโดษไม่เป็นอุปสรรคของการพัฒนา. นี้พูด
 เลยไปเป็นพัฒนา ๆ พัฒนาอันสุดท้าย คือเป็นพระ

อรหันต์, ซึ่งมีสันโดษหล่อเลี้ยงอยู่เรื่อยไป, เป็นกำลังใจ
 ที่หล่อเลี้ยงให้มีความพากเพียร ให้มีความบากบั่น ให้มี
 ความก้าวหน้า เรื่อยไป ๆ จนในที่สุดได้พ้อใจกับภาวะ
 สุดท้าย. ภาวะสุดท้ายความเป็นอิสระ ดับทุกข์ ดับกิเลส
 ดับอะไรสิ้นเชิง, ไม่ต้องห่วงไหวไปตามอารมณ์ในโลก,
 ตอนนั้นรวยใหญ่ เป็นมหาเศรษฐี เมื่อสิ้นอาสวะเป็น
 พระอรหันต์.

สันโดษไม่เป็นอุปสรรคทั้งโลกทางธรรม.

นี่พอจะเห็นได้แล้วละกระมังว่า สันโดษไม่ได้
 เป็นอุปสรรคของการพัฒนา คือทำให้เจริญยิ่ง ๆ ขึ้นไป
 ในทางโลกก็ดี ไม่เป็นอุปสรรค, ในทางธรรมะก็ดีไม่เป็น
 อุปสรรค, ในอย่างโลกียะก็ไม่เป็นอุปสรรค, ในอย่าง
 โลกุตระก็ไม่เป็นอุปสรรค, เป็นอันกล่าวได้ว่า สันโดษ
 ไม่เป็นอุปสรรคแห่งการพัฒนาโดยประการทั้งปวง.

นี้อาตมาอยากจะพูดเพียงข้อเดียว ในการบรรยาย
 คราวหนึ่ง ๆ นี้. เดี่ยวนี้^{นี้}อยากจะพูดเพียงข้อเดียว ไม่อยาก
 จะพูดหลายข้อให้เวียนหัว; แต่แม้ข้อเดียว ข้อเดียว^{นี้}

มันมีหลายแง่หลายมุมหลายชั้นตอน, แต่มันไม่ก้าวก้าว
 สับสนอะไรกันคงจะไม่เวียนหัว. ถ้าใครยังเวียนหัวอย่าง
 นี้อยู่อีก ก็เรียกว่ามันขเวียนหัวเต็มที่ ช่างหัวมันเถิด.

นี่ว่าให้ดูให้ดี ความยินดีพอใจในสิ่งที่เป็นอยู่
 มีอยู่ ได้อยู่ นั่นแหละเป็นกำลังหล่อเลี้ยงความสดชื่นของ
 จิตใจ; เหมือนกับเราเอาน้ำตาลต้นไม้, ต้นไม้มันนั้นมัน
 เป็นอย่างไร? มันก็สดชื่น แล้วมันก็มีกำลังที่จะงอกงาม.
 ฉะนั้น ขอให้เราเอาสิ่งที่เรียกว่า สันโดษ คือความพอใจ
 ในสิ่งที่เรากระทำอย่างถูกต้องและดีแล้ว มาเหมือนกับเป็น
 น้ำ; ความพอใจนั้นเหมือนกับเป็นน้ำ มารดชีวิต
 นี้ให้มันสด, มันจะได้งอกงาม ไม่ตาย คือไม่ตายแล้วก็
 งอกงาม.

มีชีวิตอยู่อย่างเย็นสดชื่นพอใจ จะมีนิพพานในปัจจุบัน.

นี่ขอให้เราทุกคน อยู่ด้วยความสด อย่างนี้ เรียก
 ว่า มีนิพพานในปัจจุบัน. นิพพาน แปลว่า เย็น; เย็น
 อยู่ทันที, เย็นอยู่เดี๋ยวนี้, เรียกว่ามีนิพพานอยู่ในปัจจุบัน.

อะไร ๆ มันเย็นไปหมด ; เหลียวไปยังสิ่งใด, ก็ให้ได้รู้สึก
เย็น, ยินดีด้วยกับสิ่งเหล่านั้นที่มันมีอยู่, อย่างมีอะไรที่น่า
รำคาญ.

ช่วยจำไว้ด้วย อย่าให้มีอะไรที่น่ารำคาญ ไม่
ฮึดฮัดเอากับคนนั้นคนนี่ : เดี่ยวแกไม่ร่อยบ้าง บ้าน
ไม่สะอาดบ้าง อะไรบ้าง มันฮึดฮัดๆอยู่อย่างนี้; อย่างนี้
ไม่มีความสันโดษเลย; มันเหมือนกับเอาน้ำร้อนไปรด
ต้นไม้ ดูว่ามันจะได้ผลเป็นอย่างไร ก็ขอให้ลองคิดดู.

ถ้ามองเห็นว่า เสือมันขาด เสือผืนนั้นมันขาด
ขาดกระรุ่งกระริ่ง; แล้วรู้สึกอย่างไร? รู้สึกรำคาญมัน
ก็บ้าไปเอง; แต่เขาก็เห็นว่าเป็นอย่างนั้นแหละ, มันสอน
อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา ให้เราไม่ดีหรือ? จะไปรำคาญ
มันทำไม? มันไม่มีอะไรที่จะต้องรำคาญ จะต้องหวาดกลัว.

แม้ความ เจ็บไข้เกิดขี้มูกก็ไม่ต้องหวาดกลัว, ไม่
ต้องรำคาญ, ไม่ต้องเป็นทุกข์ มันมาสอนเราให้ฉลาดขึ้น.
ฉะนั้น การที่เราได้ความเจ็บไข้ นั้นนะดีนะ, ได้ครูอาจารย์
ที่ดีมาสอนเรา มันมีประโยชน์; แม้แต่ความเจ็บไข้
มันก็มีประโยชน์ มาสอนเราให้ฉลาด, ให้จิตใจหลุดพ้น

โดยเร็ว. เป็นอันว่าไม่ต้องมีอะไรที่ต้องยึดยึด ขัดใจ
เดือดร้อน, กับมัน ให้มันกลายเป็นการได้ที่มีประโยชน์
ไปเสียหมด.

ถ้าถูกขโมยขึ้นบ้าน เาของไป จะคิดอย่างไรจึง
จะไม่เดือดร้อน? ถ้ายังมีความห่วงหาอะไรอยู่ที่เดือดร้อน
วุ่นวาย; แต่ถ้าคิดว่า มันเช่นนั้นเอง มันมาสอนให้เราฉลาด;
เพราะเรามันโง่ เก็บรักษาไม่ดี, ต่อไปนี้เราก็จะฉลาดขึ้น
เราก็ชอบใจขโมย.

ดูเหมือนจะไม่มีอะไรแล้ว ที่จะต้องยึดขัดใจ
เป็นทุกข์กับมัน; ทุกอย่างจะช่วยให้เราฉลาดขึ้น, ยินดี
ต่อทุกสิ่งที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับเรา เพราะเราสามารถที่จะ
พลิกมันให้กลายเป็นสิ่งที่มีประโยชน์ ซึ่งคนโง่ทำไม่ได้.
คนโง่ทำไม่ได้, พระเณรโง่ๆก็ทำไม่ได้ เพราะจะยึดยึด
ยึดยึด เาร้อนอยู่เสมอแหละ, เพราะทำไม่ได้. ถ้ามี
จิตใจชนิดที่ไม่ลึกซึ้งพอ ไม่มองเห็นความจริงซ้อนๆ
มันก็จะโกรธ ก็ต้องวุ่นวาย; ไม่สามารถจะใช้สิ่งที่มีอยู่
ให้เป็นประโยชน์ได้, คือสิ่งที่เข้ามาหา นั้นเป็นสิ่งที่ต้องมี
หรือป้องกันไม่ได้ มันต้องเข้ามาหา.

เช่นความเจ็บไข้ เป็นต้น มันต้องเข้ามาหา เมื่อ
 ป้องกันไม่ได้ มันก็ต้องกลายเป็นสิ่งที่เรามีอยู่แหละ.
 เราก็ต้องใช้สิ่งที่มีอยู่นี้ให้เป็นประโยชน์, ให้เป็นประโยชน์
 จนเกิดความพอใจว่ามันมาให้ประโยชน์, มันมาสอนให้
 ฉลาด. นี่จะไม่มีปัญหาอะไรเหลือ เพราะเรื่องมันก็มี
 แทนเอง. สิ่งที่จะเข้ามาหาเรา ก็มีเรื่องที่มาให้ยินดีบ้าง
 ให้ยินร้ายบ้าง.

ที่^๕นี้^๕ทั้ง^๕ที่^๕ยินดี^๕และ^๕ยิน^๕ร้าย^๕ เรา^๕ใช้^๕ให้^๕เป็น^๕ประ^๕โย^๕ชน^๕
 หมด; ^๕ไม่^๕มี^๕อะ^๕ไร^๕ที่^๕ไม่^๕เป็น^๕ประ^๕โย^๕ชน^๕ ก็^๕เลย^๕มี^๕แต่^๕ผล^๕ดี^๕, รวย^๕
 กัน^๕ใหญ่^๕ตอน^๕นี้. ^๕อะ^๕ไร^๕จะ^๕เข้า^๕มา^๕เป็น^๕ของ^๕ร^๕้าย^๕หรือ^๕เป็น^๕ของ^๕ดี^๕ก็^๕
 มา^๕สอน^๕ให้^๕เรา^๕ฉลาด^๕ทั้ง^๕นั้น; ^๕แต่^๕ถ้า^๕เรา^๕ไม่^๕ทำ^๕อย่าง^๕นั้น^๕แล้ว^๕
 ทั้ง^๕ของ^๕ร^๕้าย^๕และ^๕ของ^๕ดี^๕มัน^๕มาก^๕ถ^๕ัด^๕เรา^๕ทั้ง^๕นั้น^๕แหละ, ^๕ทั้ง^๕ช^๕ว^๕ทั้ง^๕ดี^๕
 มัน^๕ก^๕ัด^๕เอา^๕ทั้ง^๕นั้น^๕แหละ. ^๕แต่^๕ถ้า^๕เรา^๕รู้^๕จัก^๕ถ^๕อด^๕รับ^๕แล้ว^๕ ทั้ง^๕
 ช^๕ว^๕และ^๕ทั้ง^๕ดี, ^๕ทั้ง^๕ดี^๕ทั้ง^๕ช^๕ว^๕มัน^๕ไม่^๕ก^๕ัด^๕เรา, ^๕มัน^๕มา^๕สอน^๕ให้^๕เรา^๕
 ให้^๕ฉลาด. ^๕ฉ^๕ะนั้น^๕ ความ^๕ฉลาด^๕นี้^๕ต้อง^๕เรีย^๕ก^๕ว่า^๕พั^๕ฒ^๕นา^๕แล้ว^๕
 แหละ, ^๕พั^๕ฒ^๕นา^๕แล้ว^๕เร^๕ื่อย^๕ๆ^๕ไป ^๕จน^๕กว่า^๕จะ^๕สูง^๕สุด.

นี่^๕วัน^๕นี้^๕อา^๕ต^๕มา^๕ก^๕ั^๕พ^๕ุด^๕เร^๕อง^๕ ความ^๕สน^๕โด^๕ษ^๕ ซึ่ง^๕ยัง^๕เข้า^๕
 ใจ^๕ผ^๕ิด^๕กัน^๕อยู่ ^๕จน^๕ถึง^๕กับ^๕ผู้^๕มี^๕อำนาจ^๕ห้าม^๕พระ^๕เทศ^๕น์^๕สอน^๕เร^๕อง^๕
 สน^๕โด^๕ษ^๕ ใน^๕ยุค^๕หนึ่ง^๕สมัย^๕หนึ่ง^๕; ^๕อย่า^๕ต้อง^๕ออก^๕ช^๕้อ^๕สม^๕ัย^๕ไหน

เลย, แล้วอาตมาก็ไปโดนมาแล้วด้วย. แต่เดี๋ยวนี้ก็มาบอกให้รู้ว่าเรายังทำถูกต้องอยู่, เรายังกระทำกันถูกต้องอยู่ คือสอนสันโดษ, ให้มีสันโดษเป็นน้ำเย็น หล่อเลี้ยงชีวิตให้สดชื่นอยู่เรื่อยไป ๆ เรื่อยไป ๆ จนถึงที่สุด. สันโดษเป็นครั้งสุดท้ายเมื่อกิเลสดับลง มีความขาดสูญแห่งกิเลสอาสวะเท่านั้นแหละ, ตอนนั้นแหละสันโดษนะแวบสุดท้าย, แวบสุดท้ายมีความสุขเย็น, เป็นชีวิตเย็น, เป็นนิพพานในปัจจุบัน. ท่านใช้คำว่า “ในปัจจุบันนะ” ในเรื่องนี้แหละ *ปตนุเยว ปรีณิพพายติ* — คือดับเย็นที่รู้สึกอยู่ในใจของตนของคนที่ยังมีชีวิตอยู่.

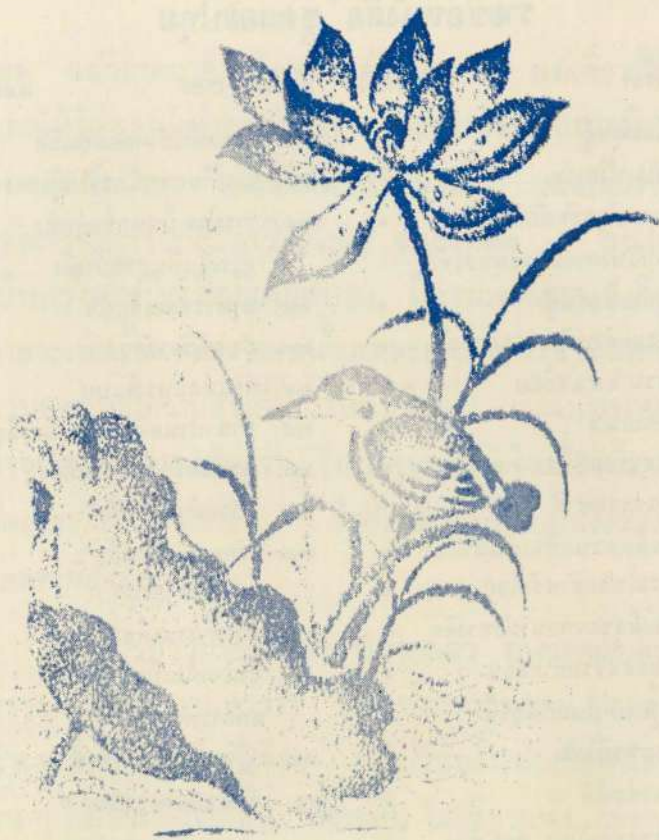
การบรรยายสมควรแก่เวลาแล้ว อาตมาขอยุติการบรรยายด้วยความหวังว่า ท่านทั้งหลายทุกคน ๆ จะรู้จักนำเอาสิ่งที่เรียกว่าสันโดษ นี้ไปใช้เป็นประโยชน์แห่งตน ๆ ให้เป็นชีวิตที่สด, ที่สดเย็น ไม่เหี่ยวแห้ง, อยู่ตลอดทุกทิพาราตริกาล.

ต่อไปนี้จะได้เป็นโอกาสให้พระคุณเจ้าทั้งหลาย ได้สวดบทพระธรรมคณสาธยาย ส่งเสริมกำลังใจในการปฏิบัติธรรมะ เพื่อความมอกลงามก้าวหน้าในทางแห่งพระศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดา สืบต่อไป.

รายชื่อหนังสือ ชุดลอยปทุม

อันดับ เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่	อันดับ เรื่อง	พิมพ์ครั้งที่
๑. คู่มือมนุษย์	๒	๑๙. ถอยหลังเข้าคลองกันเถิด	๑
๒. ศิลปแห่งการดู ด้วยตาทุกตมัมปัญหา	๑	๒๐. การเก็บความโกรธใส่ยุ่งฉาง	๒
๓. ศิลปแห่งการมีพระพุทเจ้า อยู่กับเนื้อกับตัว	๑	๒๑. การปรุงเป็นทุกข์อย่างยิ่ง การดับเป็นสุขอย่างยิ่ง	๑
๔. ธรรมะสำหรับคนเกลียดวัด	๑	๒๒. อาหารหล่อเลี้ยงใจ	๒
๕. ธรรม ๒๔ เหลี่ยม	๓	๒๓. ปุณฺณกิริยาวัตถุ	๑
๖. พุดกับเนร	๑	๒๔. พ่อแม่สมบุรณแบบ	๑
๗. ศิลธรรมกลับมา ตอนที่ ๑	๒	๒๕. อานาปานสติและดับไม่เหลือ	๒
๘. เห็นธรรมชาติ คือเห็นความเป็นเช่นนั้นเอง	๑	๒๖. ธรรมคติและธรรมกิตา	๑
๙. ธรรมโอสถสำหรับโลก	๑	๒๗. ความมั่นคงภายใน	๑
๑๐. ความมีสุขภาพอนามัยทางจิต	๒	๒๘. โลกพระศรีอารย์ อยู่แค่ปลายงูมก	๒
๑๑. ปรมัตถธรรมค้ำกลอน	๑	๒๙. การทำงานเพื่องาน	๑
๑๒. นิพพานทันทีและเดี๋ยวนี้	๒	๓๐. สันโดษไม่เป็นอุปสรรค แก่การพัฒนา	๑
๑๓. ธรรมพบใหม่	๒	๓๑. ปฏิจสมุปบาทคืออะไร?	๑
๑๔. ตถตาช่วยได้	๑	๓๒. ค่าเงินของธรรมะ และ อิทธิปัจจัยตา	๑
๑๕. ศิลธรรมกลับมา ตอนที่ ๒	๑	๓๓. การอยู่ด้วยปัจจุบัน ไม่มีอดีต ไม่มีอนาคต	๑
๑๖. ศิลธรรมกลับมา ตอนที่ ๓	๑	๓๔. พุทธศาสตร์กับไสยศาสตร์	๑
๑๗. คำของครู	๒		
๑๘. พระผู้มีพระภาคเจ้า ทรงเป็นกัลยาณมิตร	๑		

ส. ค. ศ. ๒๕๒๖

๑) ผู้ที่หวังดี สำหรับผู้ กว้างไกล
 ทั้ง ขอบเขต และ จำนวน ส่วน กิ่งแก้ว
 ๒) ผู้ที่หวังดี ทั้งสองอย่าง ผู้ที่มี
 ผู้ที่ กิ่งแก้ว และ หัว, เพราะเห็นด้วย

ผู้ที่หวังดี ด้วยดี หัวใจ
 แต่คนชั่ว กลับบดขยี้ด ผู้ที่หวังดี
 ไม่ให้มี ขอบเขตดี เพราะผู้หวังดี
 ส. ค. ศ. ๒๕๒๖ ผู้ที่หวังดี หัวใจ

ผู้หวังดี หัวใจ